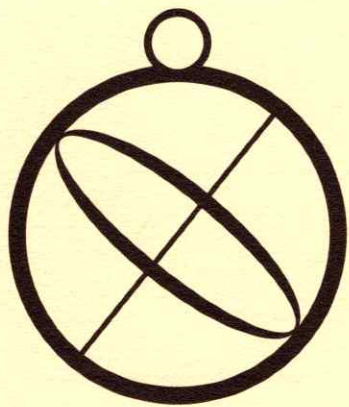
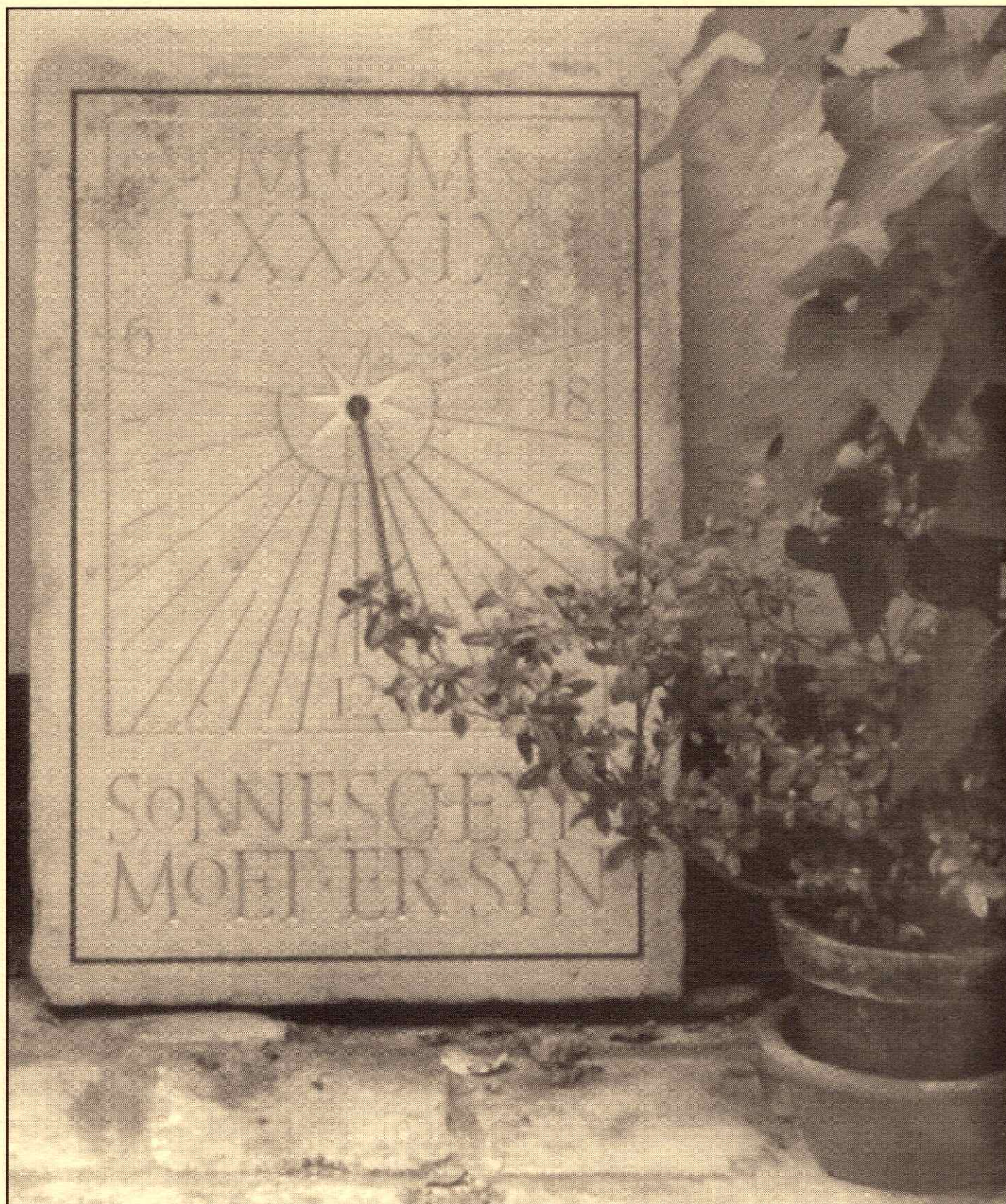

Zonnetijdingen

1995 - 00

Tijdschrift van de Zonnewijzerkring Vlaanderen vzw

Colofon

"Zonnetijdingen" is het tijdschrift van de Zonnewijzerkring Vlaanderen vzw.

Het verschijnt vier maal per jaar en wordt aan alle leden gestuurd via het postkantoor van Kruibeke.

Kernredactie

E. Daled, J. De Graeve, J. Lyssens, P. Oyen.

English summary

H. Vinck-Quisenaerts.

Redactiesecretariaat en eindredactie

E. Daled, Lindenlaan 84,
B-9320 Erembodegem (Aalst),
tel./fax 053/83.15.01.

Omslagillustratie

G. Dauphin, Antwerpen.

Binnenillustraties

VVV-Rupelmonde.

Basis-layout

E. Daled & M. Jooris.

Druk

De nieuwe omroeper, Temse.

Verantwoordelijke uitgever

J. Lyssens, Oeverstraat 12,
B-9150 Rupelmonde.

De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van de door hen ondertekende artikels.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie of welke andere wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Deze uitgave kwam tot stand mede dankzij de financiële steun van de Vlaamse Gemeenschap en van de Provincie Oost-Vlaanderen.

Jaargang 1 - nr 0 - september 1995

Inhoud

Voorwoord	3
Het Zonnewijzerpad te Rupelmonde	4
Kringleven	10
Boekbespreking: "Zonnewijzers in Vlaanderen"	11
Tentoonstellingen	12
English summary	12
Nuttige adressen en telefoonnummers	15

In onze volgende uitgave

Inleiding tot de zonnewijzertijd

Hoe maak je een eenvoudige horizontale zonnewijzer ?

De zonnewijzer van het Sint-Jozefscollege te Beringen

De restauratie van de zonnewijzers van het Belfort van Aalst.

Voorwoord

Het jaar 1994 staat in de Vlaamse annalen als het Mercatorjaar geregistreerd. Op diverse plaatsen in Vlaanderen, maar ook in Duitsland, Nederland, Spanje en de Verenigde Staten, werden manifestaties georganiseerd om het overlijden (Duisburg 1594) te herdenken van deze Vlaamse wetenschapper, die vooral als cartograaf wereldfaam verwierf. De met het oog hierop opgerichte vzw "Mercator 1994", die voor de coördinatie en de promotie van de vele initiatieven instond, werd o.a. gesponsord door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en kreeg de titel van "Cultureel Ambassadeur van Vlaanderen".

Ook voor de liefhebbers van zonnewijzers en aanverwante meetinstrumenten is dat Mercatorjaar zeker niet onopgemerkt voorbij gegaan. Mercator was immers ook één van de belangrijkste instrumentenbouwers van zijn tijd. Zonnewijzers, astrolabia, armillairsferen e.d. behoorden tot de instrumenten die hij met ongekennde nauwkeurigheid voor zijn invloedrijke opdrachtgevers vervaardigde. Derhalve kwamen in de loop van 1994 ook verscheidene projecten, tentoonstellingen en publikaties met betrekking tot dit onderwerp tot stand. Eén van die initiatieven was het zg. Zonnewijzerproject in Mercator's geboortestadje Rupelmonde, waarover u verder in dit blad kunt lezen. Tijdens de opzet en de realisatie van dit project bleek al snel dat er in ons land, in tegenstelling tot in vele andere landen, geen vereniging bestond die zich bezig hield met zonnewijzers en aanverwante instrumenten. Bij initiatiefnemer Mercatoria, één van de partners van de hogergenoemde vzw "Mercator 1994", rees toen het idee om een passende vereniging op te richten: de vzw "Zonnewijzerkring Vlaanderen". Deze vereniging werd op 14 januari 1995 te Rupelmonde boven de doopvont gehouden.

De Zonnewijzerkring Vlaanderen wil in eerste instantie gegevens, berekeningen, ideeën enz. verzamelen en uitwisselen om de kennis over zonnewijzers en aanverwante instrumenten in Vlaanderen te vergroten.

Met het oog op de juistheid van de zonnewijzers in Vlaanderen wil de kring ook concrete inlichtingen verstrekken aan mensen die zelf een zonnewijzer willen bouwen. De laatste jaren valt immers een groeiende belangstelling waar te nemen voor zonnewijzers, met als gevolg dat men wel eens zonnewijzers aantreft die deze naam niet waard zijn omdat ze verkeerd zijn gebouwd of opgesteld.

Hierbij wil de kring trouwens ook aandacht besteden aan eenvoudige en duidelijke informatie die voor iedereen toegankelijk is en niet enkel voor wetenschappers of gespecialiseerde verzamelaars.

Ook degenen die niets afweten van zonnewijzers maar toch enige kennis willen opdoen moeten zich immers in onze vereniging thuis voelen.

Wij zijn ervan overtuigd dat ons informatieblad "Zonnetijdingen" hierin een belangrijke rol kan spelen

Om wetenschappelijke en geschiedkundige redenen wil de kring tevens een inventaris opmaken van de zonnewijzers in Vlaanderen en een bijdrage leveren tot het behoud en de restauratie van de vele waardevolle stukken die een onmiskenbaar onderdeel zijn van ons cultureel en wetenschappelijk erfgoed.

Tot slot wil de kring ook contacten onderhouden met de vele zonnewijzerkringen in het buitenland, zowel in Europa als in andere landen van de wereld. Recente sympathiebetuigingen vanuit o.a. de Verenigde Staten en Israël zijn ons wat dat betreft een hart onder de riem.

Gerardus Mercator, die tussen zijn vele activiteiten door ook nog belangstelling voor astrologie had, had ons wellicht kunnen zeggen of de sterren ons op 14 januari 1995 gunstig gezind waren. Het enthousiasme van de initiatiefnemers was in ieder geval groot. En een Zonnewijzerkring kan per definitie toch niet anders dan een zonnige toekomst beschoren zijn !

J. Lyssens
Voorzitter

E. Daled
Secretaris

Het Zonnewijzerpad te Rupelmonde

Rupelmonde is een klein plaatsje ten zuidwesten van Antwerpen, prachtig gelegen op de linker Scheldeoever, vlak tegenover de monding van de Rupel, in het natuurpark Scheldeland. Het is de geboorteplaats van de geniale filosoof en cartograaf Gerardus Mercator. Van middeleeuws stadje ontwikkelde Rupelmonde zich tot een klein industrieel centrum in de tweede helft van de 19de eeuw en tot een toeristisch plekje in deze eeuw. In het oude centrum van het stadje werd recentelijk, ter ere van zijn beroemdste burger, een merkwaardig zonnewijzerproject gerealiseerd.

Gerardus Mercator Rupelmundanus.

Wat vooraf ging

In 1512 werd in Rupelmonde Gerard De Cremer geboren. Onder zijn verlatijnste naam Gerardus Mercator Rupelmundanus verwierf hij vooral als cartograaf wereldfaam. Na een bijzonder actief en veelzijdig leven overleed hij in 1594, op 82-jarige leeftijd, in de Duitse stad Duisburg (Nordrhein-Westfalen). In 1994 was dat juist 400 jaar geleden. Een reden om dat jaar uit te roepen tot Mercatorjaar.

Mercator was een bijzonder veelzijdig wetenschapper. Naast cartograaf was hij eveneens filosoof, wiskundige, astroloog, astronoom, landmeter, geograaf, instrumentenbouwer en kalligraaf. Keuze genoeg dus om tijdens het Mercatorjaar diverse tentoonstellingen op te zetten en manifestaties te organiseren rond het leven en

het werk van deze beroemde Vlaming. Er werd daar dan ook op ingespeeld door diverse verenigingen, steden, gemeenten, universiteiten, bibliotheken enz. In Brussel, Leuven en Sint-Niklaas, maar ook in Den Haag, Duisburg, Parijs, Madrid en Sevilla, zelfs tot in Washington toe werden tientallen activiteiten opgezet.

Ook in Mercator's geboortestadje Rupelmonde werden allerlei manifestaties op touw gezet. Drijvende kracht hierachter waren het gemeentebestuur evenals de vzw Mercatoria, een vereniging die in 1962 reeds een Mercatorjaar had georganiseerd naar aanleiding van de 450ste verjaardag van de geboorte van de cartograaf.

Naast de ontwikkeling van een uitgebreid feestprogramma werd ditmaal echter ook gedacht aan de realisatie van een project dat blijvend zou herinneren aan dit jubileumjaar.

Het project in kwestie moest in eerste instantie uiteraard in verband staan met Mercator, zijn leven en zijn werk. Bovendien moest het een educatieve en een toeristische waarde hebben en, in de mate van het mogelijke, bijdragen tot de verfraaiing van de gemeente. Uit de vele voorstellen werd uiteindelijk het Zonnewijzerproject gedistilleerd.

Instrumentenbouwer

In 1532 behaalde Mercator aan de universiteit van Leuven het diploma van licentiaat in de wijsbegeerte. In die periode van reformatie, contra-reformatie en godsdienstige onverdraagzaamheid was filosofie echter een zeer gevoelig onderwerp. De risico's die aan filosofisch werk waren verbonden waren zeer groot en dat werk bracht bovendien weinig op. Om in zijn onderhoud te kunnen voorzien en zijn wetenschappelijke belangstelling in de praktijk om te kunnen zetten, ging Mercator daarop in de leer bij de wiskundige Gemma Frisius, een van de bekendste instrumentenbouwers van die tijd. Bij Gaspar Van der Heyden, een goudsmid, leerde hij metalen bewerken.

Na zijn huwelijk, in 1536, richtte Mercator te Leuven een eigen atelier op. Al vlug verbeterde hij een aantal bestaande instrumenten, wat hem bestellingen opleverde van o.a. Keizer Karel V. Naast landmeetkundige instrumenten, astrolabia en kwadranten, bouwde Mercator ook armillairsferen en ... zonnewijzers. Het is

uitgerekend om die minder bekende activiteit van Mercator te belichten dat het gemeentebestuur van Kruibeke-Rupelmonde, de vzw Mercatoria en de VVV-Rupelmonde uiteindelijk voor een project met betrekking tot dit onderwerp kozen.

Zonnewijzers

Tegenwoordig worden zonnewijzers beschouwd als getuigen uit een ver verleden, die nog nauwelijks passen in ons tijdperk van radiogeleide uurwerken en atoomklokken.

Juist geconstrueerde en goed ingestelde zonnewijzers wijzen niettemin - nog steeds - op een vrij nauwkeurige wijze de exacte lokale zonnetijd aan.

In de loop der tijden werden talrijke verschillende modellen ontwikkeld en werden ze steeds meer geperfectioneerd. Gedurende enkele eeuwen dienden ze zelfs om de veel minder nauwkeurige mechanische en andere uurwerken op tijd en stond bij te stellen. Vandaar dat men ze nu nog vaak in de buurt van een uurwerk vindt. Ze raakten pas echt buiten gebruik toen men om praktische redenen (landelijke uurregelingen voor treinen bijvoorbeeld) op een conventioneel vastgelegde gemiddelde tijd overstapte en de exacte lokale zonnetijd minder belangrijk werd.

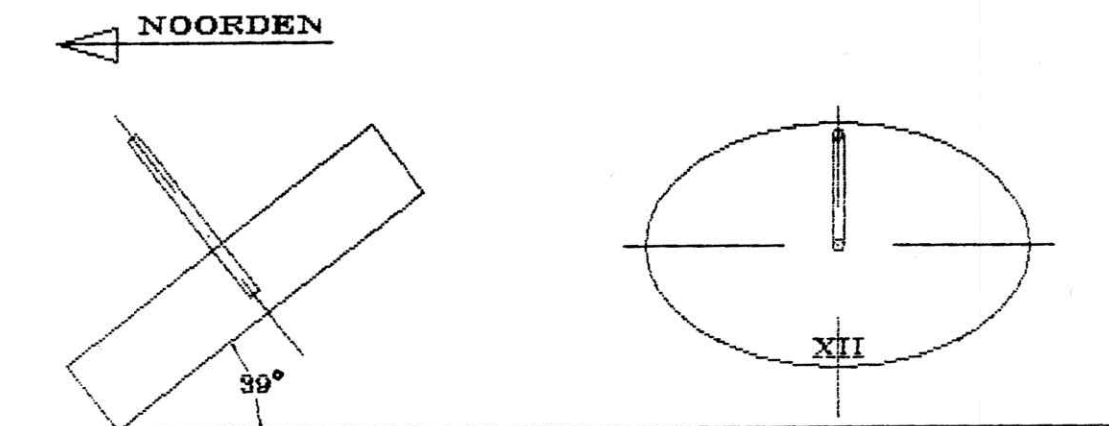
Sedert enige tijd is er echter opnieuw belangstelling voor

deze merkwaardige toestellen evenals voor de wetenschap die aan de basis ervan ligt, de gnomonica. Specialisten berekenen tegenwoordig op computer hoe een zonnewijzer geconstrueerd moet worden. Wetenschappers ontwikkelen zelfs nieuwe vormen van zonnewijzers en artiesten grijpen ze dankbaar aan om hun creativiteit bot te vieren. Architecten gebruiken ze om gebouwen of pleintjes op een originele manier te verfraaien en tuinarchitecten verwerken ze met genoegen in tuinen en parken.

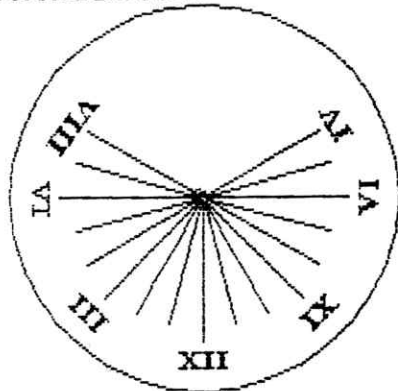
Een en ander bracht de Rupelmondse initiatiefnemers op het idee om hun stadje, ter herinnering aan het Mercatorjaar 1994, op te fleuren met een hele serie zonnewijzers. Het Zonnewijzerproject was geboren en Julien Lyssens, voorzitter van de VVV-Rupelmonde, werd als project-coördinator aangesteld. De steun van, onder andere, het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en van de vzw Mercator 1994 moest het project ook financieel haalbaar maken.

Het Zonnewijzerproject

Een idee hebben is één zaak, dat idee uitwerken is een andere. De betrokkenen wisten aanvankelijk immers vrijwel niets af van zonnewijzers. Het kwam er dus in eerste instantie op aan mensen te vinden die daar wel verstand van hadden - en die liepen niet dik. Voor de algemene wetenschappelijke begeleiding en de

Bovenaanzicht

Nota: De gnomon moet naar het noorden wijzen. De helling van de steen ten opzichte van de horizontale is 39 graden. De hoek gevormd tussen 2 naast elkaar liggende uurlijnen is 15 graden. De gnomon bestaat uit een staaf in roestvrij staal van 20 mm diameter. Deze wordt vastgezet in het bestaande gat haaks op de steen.

Patriek Oyen Hollebeekstraat 181
2680 Hoboken Tel: 8287722
Nr. 5 Molensteen 70 cm dia.

Afdruk van een zonnewijzer-computerschets gerealiseerd door P. Oyen.

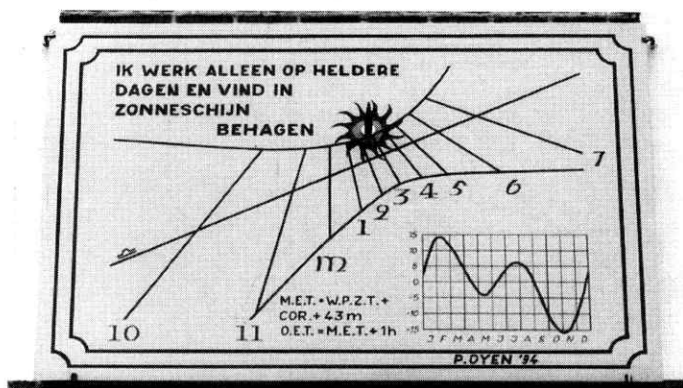
berekening van de betrokken zonnewijzers werd vooral beroep gedaan op Patrick Oyen, een man die al geruime tijd belangstelling had voor zonnewijzers en die, onder andere, bezig was met het opsporen van zonnewijzers in Vlaanderen.

Daarna bleek spoedig dat ook contact gezocht moest worden met allerlei vakmensen die voor de realisatie konden instaan: metaalbewerkers, smeden, koperslaggers, steenkappers, schrijnwerkers, schilders, metselaars enz.

Met het oog op het uitwerken van een aantal artistiek verantwoorde modellen werd tevens contact gezocht met kunstenaars.

Het opzoeken van geschikte plaatsen werd eveneens een hele klus. Bovendien moest de oriëntatie van geschikte gevels exact opgemeten worden. Weinig gevels staan immers loodrecht op het zuiden gericht. En de constructie van de ingewikkelde modellen moest exact berekend en uitgetekend worden.

Tot slot werd de Technisch Dienst van de gemeente Kruibeke-Rupelmonde ingeschakeld voor de voorbereidende werkzaamheden (aanleg van pleintjes e.d.) en voor de plaatsing van de kant-en-klare zonnewijzers.

Verticale zonnewijzer met tijdvereffeningscurve.

Educatief karakter

Om de bezoekers enig inzicht te geven in de werking van een zonnewijzer werd besloten om in de eerste plaats een aantal eenvoudige zonnewijzers te ontwerpen. Een gemakkelijke aflezing van de exacte lokale zonnetijd en een eenvoudige aanduiding van de wijze waarop men die zonnetijd omzet in onze conventionele gemiddelde "uurwerkijd" waren immers de eerste vereisten om mensen terug vertrouwd te maken met deze instrumenten.

Om de aandacht te vestigen op de verschillende varianten, werden ook verschillende modellen geplaatst: horizontale, verticale, sfeervormige enz.

En terwille van het decoratieve effect werd beroep gedaan op kunstenaars om originele ontwerpen uit te

werken. Voor verschillenden onder hen bleek de noodzakelijke combinatie van wetenschappelijke elementen met artistieke vormgeving trouwens een hele uitdaging.

Het resultaat is dat Rupelmonde op dit ogenblik een twintigtal uiterst uiteenlopende zonnewijzers telt.

Daarnaast werd beslist om de geografische coördinaten van Rupelmonde in de voet van het standbeeld van Mercator te beitelen en om, dwars doorheen het standbeeld, de meridiaan van Rupelmonde uit te tekenen. Op diezelfde meridiaan staat een arduinen meervoudige zonnewijzer - de voorlopige "sluitsteen" van het Rupelmondse zonnewijzerproject.

Teneinde de bezoekers de kans te geven om gemakkelijk alle zonnewijzers te vinden, werd uiteindelijk een route van ongeveer 3 km uitgestippeld die van de ene zonnewijzer naar de andere leidt: het Rupelmondse Zonnewijzerpad.

Zonnewijzerdorp

Met de officiële inhuldiging van het Rupelmondse Zonnewijzerpad is het project eigenlijk niet afgesloten. Het is immers de bedoeling om in de toekomst nog meer zonnewijzers te plaatsen. Alhoewel alle geplaatste zonnewijzers de juiste lokale zonnetijd aanduiden, moet toch een onderscheid gemaakt worden tussen de echte precisie-instrumenten, de waardevolle kunstwerken en de puur decoratieve exemplaren. Dit onderscheid biedt nog heel wat mogelijkheden voor de toekomst. Door zijn veelzijdigheid heeft het project dus, naast een wetenschappelijke waarde, ook een educatieve, toeristische, artistieke en stadsverfraaiende waarde. Zo zal Rupelmonde met de jaren ongetwijfeld uitgroeien tot een uniek Vlaams Zonnewijzerdorp.

Korte beschrijving van de Rupelmondse zonnewijzers

1. Standbeeld van Mercator op het Mercatorplein
 - In de voet van het standbeeld zijn de exacte plaatselijke geografische coördinaten gebeiteld: 51° 07' 40", 1 Noorderbreedte 04° 17' 22", 2 Oosterlengte.
 - Dwars door het standbeeld loopt de plaatselijke meridiaanlijn. Ze is met koperen strips en bronzen nagels aangeduid.
2. Op het Mercatorplein
 - Op de meridiaanlijn staat een meervoudige zonnewijzer.
 - Type: kubusvormige combinatie van één horizontale met vier verticale zonnewijzers.
 - Materiaal: arduin.
 - Berekening: P. Oyen.
 - Ontwerp: J. Lyssens.
 - Uitvoering:
 - kapwerk: A. Strobbe.
 - schaduwwerpers: C. Huisman.
 - pleintje: Technische Dienst gemeente Kruibeke-Rupelmonde.

3. Aan de zuidgevel van de kerk
Type: verticale zonnewijzer.
Materiaal: Franse steen.
Berekening: P. Oyen.
Ontwerp: J. Lyssens.
Uitvoering: A. Strobbe.
4. Aan de gevel van het hoekhuis Kasteel- en P. Saveynstraat
Type: combinatie van twee verticale zonnewijzers.
Materiaal: hout.
Berekening: P. Oyen.
Ontwerp: D. Geukens.
Uitvoering: D. Geukens.
5. G.D. Cremerstraat 22
Kredietbank-zonnewijzer.
Type: verticale zonnewijzer.
Materiaal: witte marmer
Berekening: P. Oyen.
Ontwerp: J. Lyssens.
Uitvoering: A. Strobbe.
6. G.D. Cremerstraat 54
Type: verticale zonnewijzer.
Materiaal: hout.
Berekening: P. Oyen.
Ontwerp: J. Lyssens.
Uitvoering: E. De Roeck.
7. Op het pleintje aan de G.D. Cremer- en de Kalverstraat
Type: equatoriale zonnewijzer.
Materiaal: metaal.
Berekening: -
Ontwerp: C. Huisman.
Uitvoering: C. Huisman.
8. Op het rondpunt van de Kalver- en Temsestraat
Type: middagwijzer.
Materiaal: diverse.
Berekening: -
Ontwerp: H. Mets.
Uitvoering: H. Mets.
Volledig eigen artistieke interpretatie van een middagwijzer
9. Temsestraat 33
Salons De Schepper.
Type: equatoriale zonnewijzer.
Materiaal: metaal.
Berekening: -
Ontwerp: J. Lyssens.
Uitvoering: J. Lyssens & P. Van Wouwe.
10. Op het pleintje van de Temse- en Kloosterstraat
Type: kruisdraad- en uurvlakzonnewijzer.
Materiaal: roestvrij staal.
Berekening: P. Oyen.
Ontwerp: P. Oyen.
Uitvoering: P. Oyen.
11. Kloosterstraat 39
Type: verticale zonnewijzer met datumlijnen.
Materiaal: hout.
Berekening: P. Oyen.
Ontwerp: J. Lyssens.
Uitvoering: Th. Van Hecke.
12. Kloosterstraat 21
Type: verticale zonnewijzer.
Materiaal: marmer.
Berekening: P. Oyen.
Ontwerp: J. Lyssens.
Uitvoering: A. Strobbe.
13. Kasteelstraat 8
Type: puntzonnewijzer.
Materiaal: hout.
Berekening: P. Oyen.
Ontwerp: P. Oyen.
Uitvoering: P. Oyen.
14. Aan het VVV-kantoor
Touring Club-zonnewijzer.
Type: horizontale zonnewijzer.
Materiaal: arduin en koper.
Berekening: -
Ontwerp sokkel: J. Lyssens.
Uitvoering sokkel: A. Strobbe.
De zonnewijzer zelf werd aangekocht.
15. Op de Scheldekaai
Omgevingskunstwerk "Zonne-Wijzer".
Type: -
Materiaal: -
Berekening: -
Ontwerp: R. Verelst.

Equatoriale zonnewijzers lenen zich ook voor een decoratieve vormgeving.

Uitvoering: R. Verelst in samenwerking met de Technische Dienst van de gemeente Kruibeke-Rupelmonde.

Artistiek-filosofische interpretatie.

16. Nederstraat 45

Type: middagwijzer (de scheepsmast vormt de middaglijn).

Materiaal: hout.

Berekening: P. Oyen.

Ontwerp: J. Lyssens.

Uitvoering: Th. Van Hecke.

17. Wandelpad langs de Schelde (wit paviljoentje)

Type: verticale zonnepijzer.

Materiaal: brons.

Berekening: P. Oyen.

Ontwerp: D. Ghijs.

Uitvoering: D. Ghijs.

De uitgebeelde eenhoorn staat ook in het wapenschild van de gemeente Kruibeke-Rupelmonde.

18. Aan het pleintje voor de aanlegsteiger

Type: equatoriale zonnepijzer.

Materiaal: steen (oude slijpsteen).

Berekening: -

Ontwerp: J. Lyssens.

Uitvoering: A. Strobbe.

Deze zonnepijzer kan omwille van zijn constructie enkel tijdens de lente- en de zomermaanden afgelezen worden.

19. Zelfde plaats.

Type: equatoriale zonnepijzer.

Materiaal: metaal (anker).

Berekening: -

Ontwerp: J. Lyssens.

Uitvoering: J. Lyssens & P. Van Wouwe.

20. Zijgevel van het huis Gelaagstraat 19

Type: verticale zonnepijzer.

Materiaal: verf (muurschildering).

Berekening: P. Oyen.

Ontwerp: D. Ghijs.

Uitvoering: D. Ghijs.

21. In het parkje Kattenberm

Type: zuidwijzer.

Materiaal: arduin.

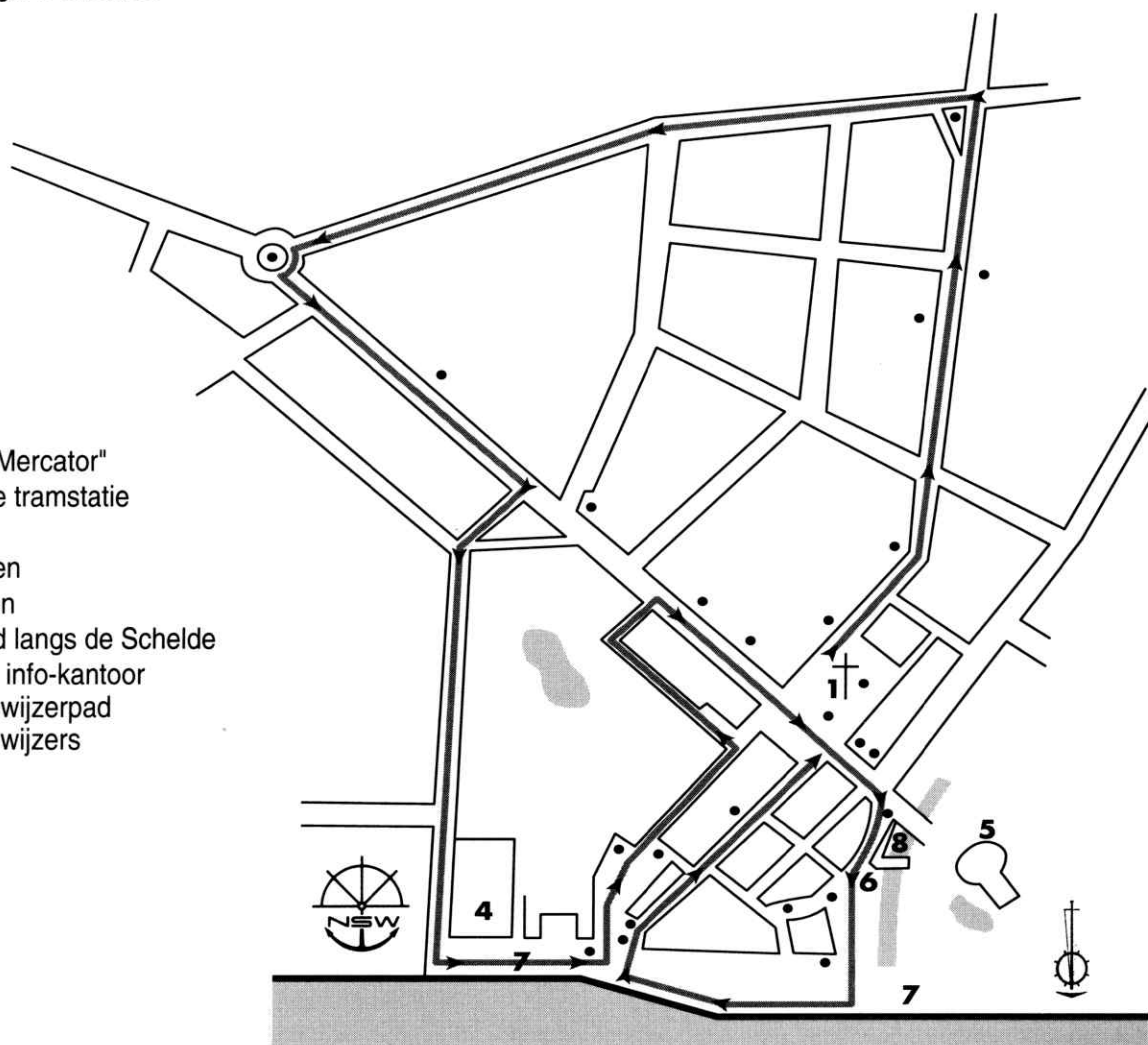
Berekening: -

Ontwerp: M. Coppens.

Uitvoering: M. Coppens.

De Antwerpse kunstenares gebruikte voor deze zonnepijzer een steen die afkomstig is van één van de forten van Antwerpen (afgebroken bij de aanleg van de Antwerpse Ring).

- 1- Kerk
- 2- Rusthuis "Mercator"
- 3- Voormalige tramstatie
- 4- Scaldiana
- 5- Graventoren
- 6- Watermolen
- 7- Wandelpad langs de Schelde
- 8- Toeristisch info-kantoor
- Zonnepijzerpad
- Zonnepijzers

Plattegrondje met aanduiding van de ligging van de verschillende zonnepijzers langs het Zonnepijzerpad.

22. Zelfde plaats

Type: armillairsfeer (rechtstaand).

Materiaal: metaal.

Berekening: -

Ontwerp: J. Lyssens.

Uitvoering: J. Lyssens & P. Van Wouwe.

23. Oeverstraat 11

Type: verticale zonnewijzer.

Materiaal: verf (muurschildering).

Berekening: P. Oyen.

Ontwerp: J. Lyssens

Uitvoering: Th. Van Hecke.

De bewoners van dit huis stammen uit een oude Rupelmondse schippersfamilie. De afbeeldingen op de zonnewijzer verwijzen naar die herkomst.

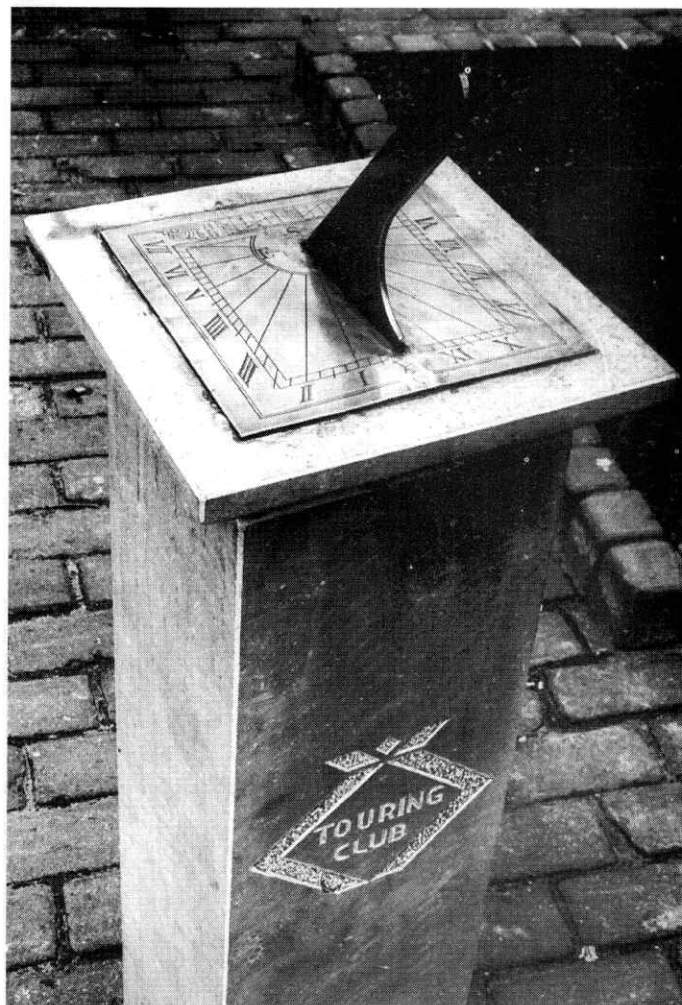
De meeste zonnewijzers werden geplaatst door de Technische Dienst van de gemeente Kruibeke-Rupelmonde.

Het project werd gesponsord door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, de provincie Oost-Vlaanderen, de gemeente Kruibeke-Rupelmonde, de vzw Mercatoria en de vzw Mercator 1994.

Het ontwerp van het Zonnewijzerpad en van de brochure erover werd gerealiseerd door de VVV-Rupelmonde.

Nadere inlichtingen over het Zonnewijzerproject en het Zonnewijzerpad kunnen verkregen worden bij de VVV-Rupelmonde, tel. 03/774.19.15, fax 03/744.04.64.

J. Lyssens

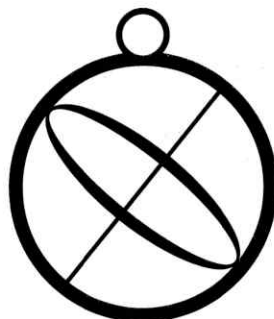
Horizontale zonnewijzer

Kringleven

Korte geschiedenis van een stichting

Op uitnodiging van André Depuydt, voorzitter van Mercatoria, en Julien Lyssens, voorzitter van de VVV-Rupelmonde en grondlegger van het plaatselijke Zonnewijzerproject, kwamen op 14 januari 1995 dertien personen bijeen in het bekende cultureel en toeristisch centrum Scaldiana te Rupelmonde. Onder hen waren zowel gnomonica-specialisten als verzamelaars en belangstellenden. Ze waren het er snel over eens dat enkel een specifieke vereniging het best de verscheidene doelstellingen kon verwezelijken die ze samen hadden geformuleerd. Ook over de naam waren ze het spoedig eens: "Zonnewijzerkring Vlaanderen". Over de samenstelling van het bestuur werd eveneens niet lang gedebateerd en Julien Lyssens werd met algemeenschap van stemmen tot voorzitter verkozen. Ondervoorzitter werd Jan De Graeve. Enkele weken later, op 25 maart 1995, tekenden de stichtende bestuursleden de inmiddels door notaris/penningmeester André Depuydt opgestelde vzw-statuten. Deze statuten werden officieel gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 3 augustus 1995.

Eigen huisstijl

**Zonnewijzerkring
Vlaanderen**

vzw

Een plechtig moment: de ondertekening van de statuten van de nieuwe vereniging.

Met de vaste wil om van meet af aan op een behoorlijke wijze naar buiten te treden, koos het bestuur van de nieuwe vereniging al snel voor een eenvoudige maar uniforme presentatie van haar diverse drukwerken: briefpapier, naamkaartjes, folders, informatiebladen enz.

Kernelement daarin is het logo, ontworpen door secretaris Eric Daled. Het is een grafisch vereenvoudigde afbeelding van een universele draagbare zonnewijzer die ingesteld werd op de gemiddelde noorderbreedte van ons land (51°).

Verder werd geopteerd voor een vast lettertype en een vaste basis-layout voor alle documenten.

De verscheidene versies werden op grond van die basis-indicaties op Apple Macintosh uitgewerkt door bestuurslid Marc Jooris.

Vermeldenswaard is wellicht nog dat ook de titel van het informatieblad "Zonnetijdingen" - de naam spreekt voor zich - door Eric Daled werd bedacht.

Boekbespreking

Activiteiten

Alhoewel de Zonnewijzerkring Vlaanderen nog zeer jong is, heeft ze al een druk activiteitenprogramma. Het is dus zeker niet de bedoeling om zich te beperken tot af en toe een gezellige vergadering.

De belangrijkste activiteit is ongetwijfeld de inventarisatie van het zonnewijzerbestand in Vlaanderen. Hiertoe is al een zeer belangrijke bijdrage geleverd door bestuurslid Patrick Oyen. Het resultaat daarvan is onlangs door hem onder boekvorm uitgegeven. Een bespreking van dit boek vindt u elders in dit blad. Het boek kan besteld worden bij het secretariaat of bij de auteur. Aanvullingen, eventuele correcties e.d. kunnen eveneens daar doorgegeven worden en zijn van harte welkom. Pas op deze wijze kunnen we er immers toe komen om een zo volledig en betrouwbaar mogelijk document te realiseren - een waardevol stuk als we gaan praten met officiële instanties, verantwoordelijken voor monumentenzorg e.d. Op basis hiervan hopen we overigens ook verdwenen zonnewijzers terug op hun plaats te krijgen.

Een activiteit die in dit kader past is de eventuele restauratie van de zonnewijzer van de Sint-Joriskerk te Sleidinge.

Voorts werden we door verscheidene instanties gecontacteerd in verband met uiteenlopende zonnewijzerprojecten. Het belangrijkste is wellicht dat van het Europlanetarium in Genk. Wij komen daar zo spoedig mogelijk op terug. Verder is er een project van de Vlaamse Toontuinen in Hoegaarden, evenals een project van Havimo in Asse. Ook hierover volgen te zijner tijd nadere inlichtingen.

En hoever het staat met het Zonnewijzerproject in Rupelmonde kunt u elders lezen in dit blad.

Aansluitend op de diverse zonnewijzerprojecten wordt overigens ook gedacht aan didactisch materiaal voor tentoonstellingen, open-deur-dagen, schoolprojecten enz.

En "last but not least" is er ons informatieblad "Zonnetijdingen" dat mettertijd moet uitgroeien tot een rijke informatiebron over zonnewijzers. Wie zich geroepen voelt om een boeiend artikel te schrijven over dit onderwerp, kan zich vooraf te allen tijde richten tot redactiesecretaris Eric Daled, tel./fax 053/83.15.01. Zowel wetenschappelijke als (wetenschappelijk verantwoorde) vulgariserende artikels zijn welkom, evenals - uiteraard - leerrijke en/of leuke informatie over zonnewijzers die u bezit, kent of ontdekt hebt in uw eigen omgeving.

E. Daled

P. OYEN, *Zonnewijzers in Vlaanderen*.

Inventaris van het Vlaamse en Brusselse Gewest. Uitgave in eigen beheer, 1995, 101 blz.

Dit boek is de eerste uitgave van een systematische inventaris van zonnewijzers in het Vlaamse en het Brusselse Gewest.

Het omvat vijf delen:

1. Een inleiding;
2. Een toelichting over de verschillende types zonnewijzers met enkele basisbegrippen van tijdmeetkunde;
3. Een toelichting bij de inventaris;
- 4.a. De alfabetische inventaris per gemeente, waarbij een belangrijk aantal gegevens systematisch zijn verwerkt: de gemeente (met postnummer), evenals het adres en de omschrijving van de lokatie en een bondige beschrijving van de zonnewijzer;
- 4.b. Een beknopte chronologische lijst van de zonnewijzers, waarbij opvalt dat er in Vlaanderen 28 exemplaren werden gebouwd na 1990, wat toch wel opmerkelijk genoemd kan worden;
- 4.c. Een inventaris volgens fotodatum;
5. Een nadere beschrijving van een aantal zonnewijzers, waarbij telkens op één blad een beschrijving wordt gegeven van een merkwaardige zonnewijzer, met een foto van 10 x 15 cm en eventuele commentaar van de auteur.

De zonnewijzers van Rupelmonde komen in het boek eveneens aan bod.

De opslag van alle gegevens in een computer-database laat het bijwerken gemakkelijk toe.

Persoonlijk kende ik heel wat van deze zonnewijzers, maar ze allemaal op systematische wijze in één boek onderbrengen is een prestatie die onze gelukwensen waard is.

Een eerste uitgave van een dergelijk werk vraagt ongetwijfeld om een volgende, verbeterde en aangevulde versie. Het is de bedoeling van de vzw Zonnewijzerkring Vlaanderen daartoe bij te dragen, o.a. door stelselmatige fotosafari's in de beide gewesten.

Naast de bestaande regionale inventaris van M. Driessen ("Zonnewijzers in Limburg"), de catalogi van Henri Michel betreffende de Max Elskamp-verzameling van (zak-) zonnewijzers en de catalogus van de tentoonstelling in de Generale Bank in 1994 (uit privé-verzamelingen), "De Tijdmeting", deel 1, is dit een waardevolle bijdrage tot de inventaris en het behoud van de zonnewijzers aan of nabij gebouwen in Vlaanderen en Brussel. Voor een goede identificatie en verspreiding zou in het vervolg een ISBN-nummer wenselijk zijn.

Het boek kost 300,- BEF en is te verkrijgen bij de auteur of bij de vzw Zonnewijzerkring Vlaanderen.

J. De Graeve

Tentoonstellingen

The Measurers : a Flemish Image of Mathematics in the Sixteenth Century.

In het "Museum of the History of Science" te Oxford (GB) loopt onder deze naam, tot 15 december a.s., een boeiende tentoonstelling over meetinstrumenten. Kernelement van deze tentoonstelling is een Vlaamse schilderij, "The Measurers" genaamd, dat zich in de collectie van het museum bevindt. Dit schilderij werd vroeger toegeschreven aan Hendrik van Balen maar wordt nu aangegeven als "Antwerpse School, einde 16de eeuw".

De tentoonstelling omvat 47 boeken en instrumenten, meestal van Vlaamse oorsprong. Daaronder bevindt zich slechts één zonnewijzer, maar er zijn verscheidene astrolabia en sterrenwijzers.

Voor wie het Kanaal oversteekt: het adres van het museum in kwestie is als volgt:

Old Ashmolean Building, Broad Street, Oxford OX1 3AZ.

Tel.00-44-1865-277.280.

Fax 00-44-1865-277.288.

Een catalogus van de tentoonstelling is beschikbaar voor de prijs van 4.50 £ (+ verzendingskosten).

Auteur: Jim Bennett. ISBN 0 903364 07 7. Een poster wordt in het museum verkocht voor de prijs van 50 pence.

J. Van Damme

English Summary

Preface

The year 1994 marked the anniversary of the death of Gerard Mercator (1594), the Flemish scientist and world famous cartographer. This commemoration lead to various manifestations in Flanders and abroad.

Mercator also made and build astronomical instruments, armillary spheres and very accurate sundials, resulting in orders from even Emperor Charles V.

In the course of 1994 various sundials were designed and built in his native town of Rupelmonde. They can now be admired along a special sundial route in this "Sundial Village".

Consequently, the need arose for a Flemish Sundial Association and the "Zonnewijzerkring Vlaanderen" was founded on January 14th, 1995. The society locates and catalogues existing sundials in Flanders, assists in their restoration and promotes activities related to sundials. In recent years we detect an increasing interest in sundials. Therefore the society also aims at supplying information for those who wish to build their own sundial. Due to their increasing popularity we unfortunately see too many sundials built inaccurately.

Our magazine "Zonnetijdingen" will play an active part in this process and is published for members with extensive scientific knowledge but also for members who wish to obtain some basic notions on the matter as a hobbyist. And may the sun shine on the future of our society !

Sundial Project Rupelmonde

Gerard De Cremer was born on March 5th, 1512 in Rupelmonde. Mercator - the latin version of his name - became a world famous cartographer. As a scientist of the Renaissance period he not only supplied the basis of modern cartography but he was also a leader in joining science and technical skills. Many of his findings resulted in concrete realities.

It is not surprising that Mercator, being a land-surveyor and astronomer proceeded to build instruments as well. Emperor Charles V was one of Mercator's prominent clients. Mercator received orders for armillary spheres, astrolabia and sundials.

To draw attention to the latter, a lesser acclaimed expertise, the town of Rupelmonde set up a special "Sundial Project". Already various systems and technical possibilities are on display. New methods of time measurement by means of the sun will be added in the future.

Inventory

Mr. Patrick Oyen, a board member of the society is responsible for the extensive research that lead to an inventory of existing sundials in Flanders. He recently published this catalogue which can be obtained through the society.

H. Vinck-Quisenberts

Nota's

Nota's

Zonnewijzerkring Vlaanderen vzw

Zonnewijzers in Vlaanderen: inventaris van het patrimonium, historische studies, restauratie-adviezen & educatieve projecten.

Raad van Bestuur

Voorzitter : J. Lyssens

Ondervoorzitter: J. De Graeve

Secretaris : E. Daled

Penningmeester : A. Depuydt

Bestuursleden : R. De Bosscher,

M. De Meyer, M. Jooris, R. Moretus, W. Ory, P. Oyen,

J. Van Damme, R. Vinck, H. Vinck-Quisenaeerts.

Erelid

De Burgemeester van Kruibeke-Rupelmonde, A. Denert.

Maatschappelijke zetel

Kloosterstraat 21, B-9150 Rupelmonde.

Correspondentieadres en secretariaat

Oeverstraat 12, B-9150 Rupelmonde,

tel. 03/774.19.15, fax 03/744.04.64.

Redactiesecretariaat "Zonnetijdingen"

Lindenlaan 84,

B-9320 Erembodegem(Aalst),

tel./fax 053/83.15.01.

Bibliotheek en archief

Kloosterstraat 21, B-9150 Rupelmonde

Openingsuren :

Maandag van 18 tot 20 uur.

Woensdag van 14 tot 16 uur.

Zaterdag van 10 tot 12 uur.

Andere dagen op aanvraag bij de bibliothecaris,

tel. 03/774.10.37.

Lidmaatschap

Voor België

Gewoon lid : 750 BEF

Steunend lid : 1500 BEF

Te betalen op :

Gemeentekrediet-rekening nr 068-2214580-97 van de Zonnewijzerkring Vlaanderen vzw, B-9150 Rupelmonde.

Voor Nederland

Gewoon lid : 42 NLG

Steunend lid : 85 NLG

Te betalen op :

Rabobank-rekening nr 15.07.19.515 van de Zonnewijzerkring Vlaanderen vzw, B-9150 Rupelmonde.

European and Overseas Membership

By transfer of 1050 BEF (postage and handling for mailing the magazine included) to account number

068-2214580-97 of the Zonnewijzerkring Vlaanderen vzw, B-9150 Rupelmonde.